

200 GODINA OD RODENJA DOSTOIEVSKOG

Iuni, 17 ianuarie 2022

Ove se godine slavi dvjesto godina od rođenja velikog ruske pisca Dostojevskog, jednog od najvećih pisaca u svjetskoj književnosti.

Vjerojatno su svi učili za Dostojevskog, ali i da nisu pročitali njegova dela, sigurno su svi učili. Fjodor Mihajlović Dostojevski rođen je 11. studenog 1821. godine u Moskvi, a umro 9. veljače 1881. godine u Sankt Peterburgu.

Dostojevskog se smatra jednim od najboljih romanopisaca koji su ikada živjeli. Književni modernizam, egzistencijalizam i razne psihologije, teologije i književne kritike oblikovale su se prema njegovim idejama. Njegova se djela često nazivaju prorocijima jer je predvidio kako će se ponosati ruski revolucionari ako dođu na vlast.

Djed i stric bili su mu sve enici, a otac Mihajlo ugledni liječnik, pripadnik nižega plemstva. Umro je u nerazdoblju; njenim okolnostima; pretpostavlja se da je bila rječ o ubojstvu. Njegova je majka, Marija Fedorovna, bila Ruskinja, i prerano je preminula od tuberkuloze (1837.) Fjodor Mihajlović završio je vojno-inženjerski studij na akademiji u Petrogradu, no unatoč tome ipak je odlučio posvetiti se književnom pozivu. U djetinjstvu je imao prilike upoznati se s najnižim slojevima društva, jer je njegov otac bio liječnik u bolnici koja je liječila siromašne. A ti će se siromašiti ljudi kasnije pojavljivati u njegovim djelima.

Književno djelo Dostojevskog nije samo važno u okvirima ruske književnosti, već je imalo i nastavljati imati ogroman utjecaj na zapadnoeuropsku književnost i filozofsku misao devetnaestog i dvadesetog stoljeća. Skoro je nemoguće pronadati pisca, mislioca ili kritika koji nije komentirao barem neko djelo Dostojevskoga.

Postoje kritici koji Dostojevskog smatraju najvećim psihologom svjetske književnosti, dok drugi vrhunskim filozofom, a neki pak znalcem u pitanjima ljudske podsvijesti. Razlog tome je što junaci njegovih romana i novela nisu motivirani jednom motivacijom, već nijma ponekad upravlja ono intuitivno i osjećajno. Vizije i snovi ponekad upravljaju postupcima njegovih junaka koji su često nepredvidljivi. Pitanja koja postavlja u svojim djelima ne dobivaju uvijek odgovore. Pisac ne daje konačni odgovor na dileme i pitanja koje razdiru duševne i umove njegovih junaka; to su likovi koji imaju bogat misaoni život, ali ih sredina i nepovoljne finansijske prilike, ili neka strast, ili mračna tajna, ili zlo in, onemoguće avaju da vode ispunjen život u svakodnevničkim situacijama.

Najveća dramatika njegovog opusa skriva se u poniranjima u ljudsku duševnu i prikazivanju posljedica koje ostavljaju na ljude i ljudske rodu strasti, želje, nemogućnosti i trpljenja. Prema pismima koje je slao bratu (u kojima raspravlja o njemu kim je romantičar, Homer ili Shakespeare), jasno je da je Dostojevski dobro poznavao književnost. Još za vrijeme kolovanja u Moskvi dobro je upoznao ruske pisce poput Puškina i Lermontova, te francuske i engleske klasične.

Dostojevski, intelektualac i obrazovani čovjek, upoznao je dobro polusvijet grada: siromašna predgrađa, zalogajnice, zajmodavnice, kockarnice, prljave kreme i unajmljene sobice. U tome svijetu živjet će mnogi njegovi likovi.

Smrt oca ga je duboko potresla, pa je od tada trpio i od napadaja epilepsije. Prvi roman koji je napisao u dobi od samo 25 godina, naslova Bijedni ljudi (1846). Tim književnim postupkom Dostojevski je pokušao lakše i u duhovni svijet svojih junaka. Iste te godine objavljuje i pripovijetku Dvojnik.

Dostojevski se do tada već profilirao kao književnik. Zanimali su ga aktualni događaji iz novina, poput samoubojstava, zagonetnih smrти. Iz tih zanimljivih pojedinačnih sudbina Dostojevski je takođe skicirati fabule svojih romana, psihološku mrežu likova, i povezati ih s političkim i društvenim pitanjima Rusije.

Dostojevski je uhi en 1849. i odveden u Petropavlovsku tvrđavu. Nakon višemjesečne istrage, dobio je smrtnu presudu. Evo ulomka iz njegova svjedočanstva o tom sudbonosnom događaju njegovu životu: »Danas, 22. prosinca 1849., vodili su nas na Semjonovski trg. Onde su nam svima pročitali smrtnu osudu, pružali su nam križ da ga poljubimo, onda su slomili nad glavom svakoga od nas male i navukli nam bijelu mrtvu kružnicu; ulju. Nakon toga stavili su trojicu od nas pod vještanac, da izvršene kaznu. Ja sam bio &estim po redu, zvali su nas po troje, prema tome bio sam u drugom redu, i meni nije preostalo višemjesečne od jedne minute života... Najednom su udarili bubnjevi. One, koji su već stajali pred vještanac, razvezali su i vratili, a nama su objavili: „Njegovo Veličanstvo poklanja vam život...“

Presudan trenutak u životu pisca bio je upravo taj kada je u zadnji tren pomilovan od smrти na koju je osuđen. Tada je dočekao dozaokret u njegovu odnosu prema carizmu i sudjelovanju u politici kom životu Rusije. Nakon toga iživljavanja, saznali su da je »pomilovanje« zapravo značilo robianje u Sibiru i progonstvo. Iz Sibira je se vratiti tek nakon deset godina, kad mu je dozvoljeno da ponovno objavljuje svoja djela i živi u Petrogradu. Ova je ga iskustva duboko izmijeniti, ali ne je u njemu uništeni želju za pisanjem.

Već za boravka u Sibiru ponovno je počeo pisati pripovijetke (Ujakov san, Selo Stepanikovo, 1859.) S dolaskom u Sibir u ezdesetih godina devetnaestog stoljeća a po inje novo razdoblje života i rada Fjodora Mihajlovića Dostojevskog. Zapis iz mrtvog doma donose mu ugled i carevu naklonost, jer je djelo vrlo potresno.

Dostojevski nije bio sretan u prvome braku. Prva žena s kojom se vjenčao je za boravka u Sibiru bila je ljubavnica nekog privatnog uitelja koji ju je pratilo i nakon vjenčanja s Dostojevskim u mjestima kamo su putovali. Prije nego je umrla od sušice, priznala mu je nevjenu. No on se brinuo za nju sve do smrти. Mu je ga i napadi epilepsije. Umire mu brat Mihajlo za kojega je bio vrlo vezan i s kojim je uređao novine. Preuzima brigu o njegovoj mnogobrojnoj obitelji. Neimatičnost i loši životni uvjeti pratiti su ga niz godina, pa je se neko vrijeme odati i kockanju.

Roman Zlo i kazna (1866.) zauzima posebno mjesto. Glavni lik ovog romana je bivši student, filozof i zlostavljač Rodion Raskoljnikov. Uz njega Dostojevski donosi galeriju sjajnih likova, među kojima je policijski inspektor, djevojka koja se prostituiira kako bi izdržavala roditelje i braću, Raskoljnikovljeva požrtvovna sestra, amoralni vlastelin Svidrigajlov i drugi. Životne priče likova isprepliću se s Raskoljnikovljevom pričom, utječu na njihove živote.

Fjodor Mihajlović Dostojevski kratko je vrijeme živio i u Dresdenu, da bi se vratio u Rusiju. Namjeravao je nastaviti pisanje novoga nastavka Braće Karamazova, zamisliojući i ovo djelo kao trilogiju. Međutim, spriječila ga je iznenadna smrť, koja je nastupila 1881. od posljedica krvarenja izazvanog epileptičnim napadajem. Njegov je pogreb ispratilo veliko mnoštvo ljudi (prema navodima policije, oko sto tisuća), a pretvorio se u demonstraciju protiv carizma, premda se Dostojevski nije nikad nakon robije u Sibiru otvoreno suprotstavljao službenoj politici. Njegovo djelo pripada u sam vrh svjetske literature svih vremena, a nemjerljiv je utjecaj izvršen na razvoj suvremenog romana i pripovijetke u Europi i Americi.

U Rusiji se povodom 200. godina od rođenja Dostojevskog slavi život i djelo ovog velikana, kao i cijelom svijetu, izložbama, književnim susretima, skupovima. U Moskvi je ovim povodom ponovo otvoren muzej u stanu u kojem je Dostojevski proveo djetinjstvo, a u "Veneciji sjevera", kako se ponekad naziva Sankt Peterburg, posjetitelji mogu prošetati putevima i stazama kojima se kretao veliki ruski romanopisac. Njegovo ime nastavlja živjeti diljem svijeta zahvaljujući njegovim književnim djelima.

Na dvjestotu obljetnicu rođenja prisjetimo se nekih citata Dostojevskog:

"Ljubiti nekog ovjeka zna i vidjeti ga tako kako ga je Bog zamislio."

"Nastojim voljeti život više od njegova smisla."

"Ništa na svijetu nije teže od iskrenosti i nema ništa laksere od laskanja."

"Ako pri svakoj prijateljskoj usluzi odmah mislim; na zahvalnost, onda nisi darovao, već prodao."

"Prije nego što kažeš; ljudima kako treba živjeti, pokaži to na svom primjeru."

Što re i o ovom velikanu svjetske književnosti? Samo savjet: pročitajte barem jedan od njegovih romana. A kako smo u zimskom razdoblju, vrijeme je kao stvoreno za čitanje knjiga Dostojevskog, koje će nas odvesti u daleku, snježnu Rusiju, i odškrinuti vrata slavenske duše! Ugodno vam čitanje!

Maria Lacchici